

Oliwia Zurawka

Vesten og Resten **Hvordan kan kritisk raseteori avdekke ulikheter blant innvandrergupper i Norge?**

How can critical race theory reveal differences
among immigrant groups in Norway?

Bacheloroppgave i Sosialt Arbeid
Veileder: Fleurtje Huiskes
Mai 2024

Oliwia Zurawka

Vesten og Resten
**Hvordan kan kritisk raseteori avdekke
ulikheter blant innvandrergupper i
Norge?**

How can critical race theory reveal differences among
immigrant groups in Norway?

Bacheloroppgave i Sosialt Arbeid
Veileder: Fleurtje Huiskes
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven utforsker hvordan kritisk raseteori kan bidra til å avdekke og forstå ulikheter blant innvandrergupper i norsk integreringspolitikk. Ved å anvende kritisk raseteori, undersøker oppgaven de strukturelle mekanismene som potensielt opprettholder rasisme og ulikhet gjennom integreringsloven og relatert politikk. Denne politikken kan ofte virke mot sin hensikt ved å forsterke skillelinjer mellom «vestlige» og «ikke-vestlige» innvandrere, og føre til kategorisering og marginalisering basert på etnisk og kulturell tilhørighet.

Hovedfunnene i oppgaven avdekker hvordan integreringspolitikken, utilsiktet, kan skjule rasistiske strukturer som ikke direkte adresserer eller tar stilling til de varierende utfordringene som innvandrere møter. Slike politiske tiltak, som foreldreveiledningsprogrammer, kan ha uønskede kategoriserende og rasialiserende effekter, ved å anta at innvandrere fra bestemte etniske grupper og ikke andre har behov for veiledning for å tilpasse seg foreldreskap på en måte som samsvarer med norske normer. Dette er noe som kan føre til stigmatisering og opprettholdelse av en «oss og dem» dikotomi. Oppgaven tar for seg flere elementer i integreringspolitikken som denne som har ulikhetsskapende effekter.

Konklusjonen i oppgaven understreker at kritisk raseteori effektivt bidrar til å avdekke hvordan integreringspolitikken, til tross for dens intensjoner om inkludering, kan forsterke eksisterende ulikheter og bidra til rasistiske strukturer. Oppgaven konkluderer med at ved å anerkjenne og verdsette kulturelt mangfold fremfor å undertrykke det, kan integreringspolitikk som bedre reflekterer og responderer på det faktiske mangfoldet av erfaringer og behov blant innvandrere, fremme en mer reell og meningsfull integrering i det norske samfunnet.

Abstract

This bachelor thesis explores how critical race theory can help uncover and understand differences among immigrant groups in the Norwegian integration policy. By applying critical race theory, the thesis examines the structural mechanisms that potentially maintain racism and inequality through the integration law and related policies. This policy can often be counterproductive by reinforcing divisions between “Western” and “non-Western” immigrants, leading to categorization and marginalization based on ethnic and cultural affiliation.

The main findings of the thesis reveal how integration policy, unintentionally, may conceal racist structures that do not directly address or take a stance on the varying challenges that immigrants face. Such policy measures, like parenting guidance programs, can have unwanted categorizing and racializing effects by assuming that immigrants from specific ethnic groups, and not others, need guidance to adapt to parenthood in a manner that aligns with Norwegian norms, which can lead to stigmatization and the maintenance of an “us” and “them” dichotomy. The thesis addresses several elements of the integration policy that have inequality-creating effects.

The conclusion of the thesis emphasizes that critical race theory effectively reveals how integration policy, despite its intentions of inclusion, can reinforce existing inequalities and contribute to racist structures. The thesis concludes that by recognizing and valuing cultural diversity rather than suppressing it, integration policy that better reflects and responds to the actual diversity of experiences and needs among immigrants can promote more genuine and meaningful integration into Norwegian society.

Innholdsfortegnelse

Innledning	5
Bakgrunn for valg av tema.....	5
Relevans for sosialt arbeid.....	5
Oppgavens oppbygning	6
Metode	7
Innledende søk	7
Snøballsøk.....	7
Supplerende søk.....	9
Kildekritikk.....	9
Teori og litteratur	11
Integreringspolitikken	11
Dagens integreringspolitikk	11
Integreringspolitikkenes formål	11
Introduksjonsprogrammet som verktøy	12
Strukturell rasisme i Norge	13
Tre uttrykk for strukturell rasisme	13
En tilpasset tilnærming til strukturell rasisme i Norge.....	13
Kritisk raseteori.....	14
Kritikk til kritisk raseteori.....	15
Kategorisering og rasialisering	16
«Vestlige» og «ikke-vestlige» innvandrere, eller «oss» og «dem»?	16
Avbildninger av Øst og Vest: Orientalismens Skygge i Sosialt Arbeid	18
Diskusjon	21
Når Kategorier Skaper Barrierer	21
Foreldreveiledning som Speil for Kulturelle Skillelinjer: Rasialisering og Normativitet i Integreringspolitikken	21
Kulturelle Praksiser og Rasialisering: Norske Verdier vs. Fremmede Normer	22
Kulturelle Skillelinjer	23
Integreringens Rolle i Forsterking av Sosiale Normer og Verdier	23
Integreringspolitikkenes Paradoks: Fra Fargeblindhet til Kulturell Assimilasjon.....	25
Den Skjulte Konsekvensen av Rasemessig Kategorisering i Integreringspolitikken	27
Konklusjon	29
Referanseliste	31

Innledning

Bakgrunn for valg av tema

I en tid der migrasjon ikke bare er en global realitet, men også en sentral utfordring for nasjonal politikk, stilles det krav til norsk integreringspolitikk om at den både skal være inkluderende og mangfoldig samtidig som den er integrerende. Med kritisk raseteori som bakteppe, utforsker denne bacheloroppgaven hvordan integreringspolitikken kan ha uønskede effekter som fører til ulikhet, strukturell rasisme og marginalisering. Mangfoldet i den norske befolkningen er stadig økende, noe som reiser viktige spørsmål om hvordan sosiale tjenester, deriblant tjenester relatert til integrering, bør utformes og iverksettes for å imøtekomme behovene til en svært mangfoldig befolkning. Denne oppgaven ønsker å illustrere hvordan politikk ikke bare påvirker innvandreres liv direkte, men også hvordan det å belyse temaer som dette kan være med å identifisere og bryte ned de strukturelle barrierene som ofte hindrer effektiv integrering. Dette har resultert i følgende problemstilling: *Hvordan kan kritisk raseteori avdekke ulikheter blant innvandrergupper i norsk integreringspolitikk?*

Relevans for sosialt arbeid

Integreringspolitikken er sosialarbeiderens rammeverk for hvordan utfordringene knyttet til integrering skal håndteres, og det er ingen andre en sosialarbeiderne selv som står i frontlinjen for å håndtere disse utfordringene. Sosialarbeideren skal ikke bare arbeide med å iverksette politikken, men også påvirke og forme den politikken som ligger til grunn, spesielt i tilfeller der politikken har uønskede effekter. Ved å utforske de underliggende mekanismene av rasisme og diskriminering gjennom kritisk raseteori, gir denne oppgaven innsikt i hvordan sosialarbeidere kan anvende teoretiske rammeverk i praktisk arbeid for å fremme et mer inkluderende samfunn. Det viser hvordan en dypere forståelse av integreringsprosesser og de utfordringer ulike innvandrergupper møter, kan lede til mer rettferdige sosiale intervensjoner.

Oppgavens oppbygning

Oppgaven er strukturert slik at den først gir en teoretisk bakgrunn før den beveger seg inn i en detaljert drøftelse av hvordan integreringspolitikken og tilhørende praksis utføres i Norge. Videre drøftes implikasjonene av disse funnene i forhold til hvordan de kan bidra til å opprettholde eller motvirke strukturell rasisme. Med denne strukturen sikres en helhetlig forståelse av hvordan kritisk raseteori kan anvendes for å avdekke og kritisk vurdere de underliggende dynamikkene i norsk integreringspolitikk. Dette svarer jeg på ved å først ta for meg integreringspolitikken i Norge, samt forklare hva som er dens formål med utgangspunkt i politiske dokumenter. Deretter settes strukturell rasisme i norsk kontekst der det problematiseres hvorvidt strukturell rasisme har overføringsverdi til Norge. Jeg gjør deretter rede for kritisk raseteori, der jeg presenterer teoriens styrker og svakheter. Kategorisering og rasialisering presenteres også her som perspektiver for å påpeke hvordan skiller mellom «oss» og «dem» oppstår, noe som utdypes ytterligere ved å se til orientalismen. Jeg undersøker hvordan lovgivning og politiske tiltak, som kan virke nøytrale ved første øyekast, systematisk kan favorisere eller diskriminere mot enkelte innvandrergupper og ikke andre. Disse perspektivene etablerer et grunnleggende teoretisk rammeverk som bistår i å forstå hvordan integreringspolitikken kan spille en rolle i å forsterke eller vedlikeholde de sosiale og etniske skillelinjene i samfunnet.

Metode

Innledende søk

Innledningsvis i denne oppgaven ble det utført detaljerte litteratursøk for å identifisere relevante vitenskapelige artikler og fagbøker om integreringspolitikk og dens innvirkning på ulike innvandringsgrupper i Norge. Disse søkene, primært utført gjennom databasen Oria, konsentrerte seg om nøkkeltemaer som «fremmedfrykt», «forskjellsbehandling», «flyktninger», «integreringspolitikk» og «Norge». Ved å anvende et bredt spekter av synonymer og relaterte termer, ble søket tilpasset for å navigere gjennom et felt med variert terminologi, sikre omfattende dekning og inkludere litteratur som adresserte disse komplekse temaene fra flere vinkler. Denne metoden for å utvide søket gjennom synonymer var avgjørende for å fange opp både bredere diskurser og flere studier relatert til integreringspolitikken. Prosessen avslørte et rikt landskap av akademiske arbeider, men også utfordringer med å finne litteratur som direkte belyste problemstillingen min fra alle nødvendige perspektiver. For å overkomme dette og styrke litteraturgrunnlaget ytterligere, benyttet jeg meg av snøballsøk, hvor relevante kilder funnet i de første artiklenes referanselister ble sporet opp og inkludert i oppgaven. Dette omfattende og målrettede litteratursøket la grunnlaget for en grundig undersøkelse av hvordan norske integreringsstrategier påvirker ulike innvandringsgrupper og hvordan strukturell rasisme kan manifestere seg i disse prosessene. Ved å kombinere systematiske databasesøk med dyptgående kjedesøk, sikret metoden at oppgaven kunne gi en balansert fremstilling av eksisterende forskning og fremme en informert diskusjon om integreringspolitikkenes kompleksiteter og utfordringer.

Snøballsøk

Snøballsøk er en metode brukt for å identifisere og samle inn relevant litteratur eller data gjennom en prosess hvor en gradvis utvider søket basert på referanser funnet i allerede identifiserte kilder (Wohlin, 2014). Denne metoden er særlig nyttig i tilfeller hvor det kan være vanskelig å identifisere all relevant litteratur gjennom standard databasesøk alene. Snøballsøk

starter med å identifisere søkeord ut fra problemstillingen og temaet som skal undersøkes for å utvikle, noe Claes Wohlin omtaler som, et startsett. Med startsett menes et sett med kilder som skal fungere som startpunkt for snøballsøket, han viser til identifiseringen av et startsett med artikler som den første utfordringen. I denne oppgaven består startsettet av funnene fra de innledende søkene, samt anbefalte bøker og artikler. Dette innebærer blant annet *Norwegian citizens' responses to influxes of asylum seekers: comparing across two refugee crises* av Bjånesøy og Bye (2023), *The Refugee Paradox During Wartime in Europe: How Ukrainian and Afghan Refugees are (not) Alike* av Coninck (2023), *Likestillingsproblemer i integreringspolitikken* av Bjartnes og Sørensen (2019), *Strekk i laget for den 'nordiske modellen'?* av Skjelbostad og Hernes (2021) og *Antirasistisk sosialt arbeid* av Fernandes og Rugkåsa (2023). Startsettet inneholder elementer fra alle søkeordene som gjør det mulig å fange opp artikler som benytter ulik terminologi, blant annet flyktning og asylsøker, likestilling og ulikhet, og integreringspolitikk og den nordiske modellen. På samme tid dekker startsettet en periode fra 2019 til 2023, artiklene og boken er skrevet av ulike forfattere, alle artiklene er fagfelleverderte vitenskapelige artikler og alle er publisert i ulike tidsskrift noe som gjør at startsettet er svært relevant og dekkende for temaet i oppgaven.

Startsettet legger grunnlaget for snøballsøket, en metode der en jobber seg bakover i litteraturen gjennom referanselistene (Wohlin, 2014). Det foregår på denne måten en elimineringsprosess hvor referansene vurderes opp mot ulike kriterier som språk, publikasjonsår og type litteratur. I dette snøballsøket har hovedkriteriene vært at artiklene er på norsk eller engelsk, at de er publisert i tidsrommet etter 2014 og at artiklene er fagfelleverderte. Inkluderingskriteriene ble satt for å sikre lesbarhet, mulighet for å utforske flere immigrasjonssituasjoner og sikre kvaliteten på litteraturen. Likevel har snøballsøket gitt relevante referanser som ikke faller inn i disse kriteriene, som for eksempel kapitler fra fagbøker som *Rasisme – Fenomenet, forskningen og erfaringene* (Midtbøen, 2023; Svendsen, 2023), eller politiske dokumenter som *Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid* (Prop.89 L (2019–2020)) og meldinger til Stortinget som *Om integreringspolitikken: Stille krav og stille opp* (Meld. St. 17 (2023-2024)). Videre har prosessen bestått av å avgjøre hvorvidt artiklene passer problemstillingen, og dersom de ikke passer inn direkte om de kan brukes for videre snøballsøk. Grunnet ulik terminologi på dette området, har snøballsøk vært spesielt verdifullt for bedre dekning av eksisterende litteratur.

Supplerende søk

Til tross for at snøballsøk har vært svært uttømmende og dekkende for temaet, har det likevel vært nødvendig med supplerende søk for å sikre en omfattende utforskning av eksisterende litteratur. Supplerende søk har her tjent flere formål. Innledningsvis har det vært med på å identifisere litteratur som ikke ble fanget opp av snøballmetoden. Disse supplerende søkene innebar søk i Oria, Lovdata og på Regjeringen sin hjemmeside. Supplerende søk har vært med på å sikre at et større utvalg av relevant og aktuell litteratur og forskning har blitt vurdert som kilde til oppgaven. Supplerende søk har på samme tid vært med på å utforske og utfordre min forforståelse og for å unngå bias som kan oppstå i et smalt litteraturgrunnlag som i startsettet.

Kildekritikk

I arbeidet med denne oppgaven har jeg hovedsakelig jobbet med fagfelleverderte artikler, politiske dokumenter, samt fagbøker som er relevante for sosialt arbeid. For å sikre et bredt spekter av perspektiver og unngå en ensidig tilnærming, har jeg inkludert litteratur fra ulike vitenskapelige tidsskrifter. Dette har bidratt til en mangfoldighet i forfattere og fagområder, noe som er særlig viktig gitt min omfattende bruk av snøballmetoden for litteratursøk.

I et forsøk om å motvirke forskningsbias og styrke oppgavens indre validitet har jeg bevisst søkt etter kritikk av de teorier og perspektiver jeg anvender, inkludert kritisk raseteori. Dette har ført til at kritiske synspunkter også er representert i litteraturkapittelet. Gitt mitt engasjement for lik behandling av alle innvandrere i Norge, har jeg vært særlig oppmerksom på ikke å la mine personlige synspunkter påvirke valg av kilder eller fremstilling av informasjon. Jeg har derfor aktivt forsøkt å presentere et bredt spekter av synsvinkler på denne problemstillingen.

Kildene jeg har benyttet spenner over flere land i Europa, samt USA og Canada, noe som har bidratt til et visst mangfold i perspektiver. Selv om jeg gjerne skulle hatt tilgang til kilder fra et enda bredere geografisk område, har språkbarrierer og oppgavens norske kontekst begrenset dette. På grunn av vanskeligheter med å få tilgang til enkelte kilder, har jeg i noen tilfeller måttet benytte sekundærkilder. Disse er nøye valgt fra forfattere jeg anser som troverdige, og jeg har kryssjekket fakta gjennom Google-søk for å sikre deres pålitelighet. Denne grundige, bevisste og kritiske tilnærmingen til kildesøk har vært et aktivt forsøk på å sikre at oppgaven gir et

helhetlig og nyansert bilde av integreringspolitikk og strukturell rasisme i Norge, gjennom et rikt utvalg av faglige perspektiver og kritiske synspunkter.

Teori og litteratur

Integreringspolitikken

Dagens integreringspolitikk

Regjeringens Stortingsmelding «Om integreringspolitikken» Meld. St. 17 (2023-2024), har en undertittel som heter «Stille krav og stille opp» noe som enkelt oppsummerer dens formål. Forståelsen av integreringspolitikken som en kombinasjon mellom krav og støtte har som hovedmål å oppnå en bedre og mer effektiv integrering av innvandrere. Det kommer frem i stortingsmeldingen at integreringspolitikken legger stor vekt på rask saksbehandling og arbeidslinja, med mål om å få flere innvandrere ut i arbeid. Samtidig beskrives språkopplæring og samfunnskunnskap som svært relevant for å sikre at innvandrere skal kunne bli aktive, selvstendige og deltakende i samfunnet, dette skal være en mulig målsetting gjennom introduksjonsprogrammet (Meld. St. 17 (2023-2024); Parveen, 2020). På samme tid fastslås likestilling som en rett og plikt i norsk integreringspolitikk, samtidig som det er en grunnleggende verdi og et mål for suksess (Bjartnes & Sørensen, 2019). Dokumentet fremhever konsekvent viktigheten av tilstedeværelse gjennom tilbud om tilpasset støtte og anerkjennelsen av behovet for individuelle tiltak. Konkrete eksempler på dette er kvalifiseringstiltak og assistanse i jobbsøking. Dette innebærer at integreringspolitikken som beskrives legger til rette for en fleksibel tilnærming til integrering. Det tillegges stort fokus på samarbeid mellom offentlig sektor, lokalsamfunn, arbeidsmarkedet, bosettingspolitikk, barne- og ungdomsintegrering, samt mangfold og inkludering (Meld. St. 17 (2023-2024)).

Integreringspolitikken formål

Det fremkommer av dagens Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid § 1 at formålet med loven er tidlig integrering av innvandrere, med hovedmål om oppnåelse av økonomisk selvstendighet (Integreringsloven, 2020, § 1). Integreringsloven fremmer en integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid, og § 1 beskriver at dette foregår gjennom ulike kurs, veiledninger og tiltak (Integreringsloven, 2020; Prop.89 L (2019–2020)).

Eivor Vold Skjelbostad og Vilde Hernes (2021) beskriver integreringspolitikken som en utvidelse av velferdsstatens virkeområde. For å forstå integreringspolitikken i sin helhet kan det være hensiktsmessig å gjøre rede for velferdsstatens oppbygging. Velferdsstaten i Norge er bygget på en velferdsmodell som omtales som den nordiske modellen, og forklares som tredelt, den er omfattende, institusjonalisert og universell. Ifølge velferdsmodellen skal den norske velferdsstaten være omfattende i den forstand at den skal omfatte alle sosiale behov, inkludert tjenester som ivaretas av deriblant helse- og omsorgssektoren, utdanningssektoren og tjenester som skal sikre inntekt og arbeid. Videre skal velferdsstaten være institusjonalisert på den måten at sosiale rettigheter lovfestes, samt være formelt etablert i samfunnets politiske og juridiske strukturer. Sist skal velferdsstaten være universell, dermed omfatte hele befolkningen uavhengig klasse, region og kjønn (Skjelbostad & Hernes, 2021).

Introduksjonsprogrammet som verktøy

Med integreringspolitikken som en utvidelse av velferdsstaten er introduksjonsprogrammet et avgjørende verktøy for gjennomføring og iverksetting. «Introduksjonsprogrammet er statens viktigste virkemiddel for å kvalifisere flyktninger og innvandrere til deltakelse i arbeids- og samfunnsliv, samt styrke deres økonomiske selvstendighet.» (Meld. St. 17 (2023-2024), s. 93). Introduksjonsprogrammets avgjørende betydning understreker hvor viktig det er å vurdere de ulikhetsskapende og forskjellsbehandlende effektene av dets gjennomføring.

Integreringsloven § 8 første ledd første punktum skriver «Innvandrere mellom 18 og 55 år som har fått innvilget en oppholdstillatelse som nevnt i § 9, og som er bosatt i kommunen etter avtale med integreringsmyndighetene, har rett og plikt til å delta i introduksjonsprogram.» (Integreringsloven, 2020, § 8). Dette legger rammer for hvem som har rett og plikt til å delta i introduksjonsprogrammet. Videre kommer det av integreringsloven § 14 at innholdet i programmet skal bestå av norskopplæring, opplæring i samfunnskunnskap, kurs i livsmestring, karriereveiledning og foreldreveiledning for deltakere som har barn under 18 år. Foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet for innvandrere har som intensjon å fremme integrering og sikre en god oppvekst for barn i innvandrerfamilier. Målet er å «gi informasjon om og veiledning i foreldrerollen i en norsk kontekst og skape trygge foreldre som kan gi barna en god oppvekst.» (Integreringsforskriften, 2020, § 3).

Strukturell rasisme i Norge

Tre uttrykk for strukturell rasisme

Olav Elgvin (2021) utforsker strukturell rasisme i Norge gjennom en detaljert og nyansert tilnærming, hvor han identifiserer tre uttrykk for strukturell rasisme. Først peker han på lover som direkte kan diskriminere på grunnlag av hudfarge, etnisitet eller religiøs tilhørighet, som den mest åpenbare formen for strukturell rasisme. Deretter viser han til et funksjonalistisk uttrykk som oppstår når institusjonenes struktur systematisk favoriserer majoritetsbefolkningen, og dermed opprettholder ulikhetsskapende effekter, selv om de ansatte ikke nødvendigvis opptrer eller er rasistiske. Videre viser han til et intensjonelt uttrykk som involverer rasistiske holdninger og handlinger innenfor samfunnsinstitusjoner. Her deler individer en rasistisk tilbøyelighet som integreres i institusjonenes uformelle diskurs på den måten at hele institusjonens funksjon blir rasistisk. Han understreker viktigheten av å forstå hvordan selv isolerte handlinger kan bidra til strukturell rasisme hvis de støttes av en bredere aksepterende diskurs innad i institusjonene, noe som gir en dypere innsikt i rasismens mer subtile manifestasjoner i et moderne samfunn (Elgvin, 2021).

En tilpasset tilnærming til strukturell rasisme i Norge

Arnfinn H. Midtbøen (2023) argumenterer for at teorier om strukturell rasisme alene ikke kan forklare diskrimineringsmønstre som finner sted i Norge. Han argumenterer videre for at en kontekstsensitiv tilnærming til rasisme og diskriminering kan være mer effektiv for å forstå hvordan fenomen som diskriminering og rasisme forekommer og utspiller seg i Norge. Dette inkludert hvordan teorier om strukturell rasisme alene ikke strekker til i å forklare den variasjonen som finnes i diskrimineringsmønstre. Den kontekstsensitive tilnærmingen beskriver hvordan diskriminering og rasisme i Norge består av et samspill mellom individuelle holdninger og handlinger, samt organisatoriske og strukturelle forhold. Han nevner ulike uttrykk i den norske konteksten som tyder på at teorier om strukturell rasisme ikke strekker til, dette innebærer hvordan strukturell rasisme forutsetter reproduksjon av rasebaserte ulikhetsmønstre. Den norske innvandrerbefolkningen har en tendens til økt sosioøkonomisk mobilitet over flere generasjoner, reproduksjon av rasebaserte ulikhetsmønstre er dermed, på et generelt grunnlag, ikke tilfellet i Norge (Midtbøen, 2015, 2023). I tillegg til innvandreres økt sosioøkonomisk mobilitet over generasjoner nevnes det også variasjon i forekomsten av rasisme og diskriminering på ulike arenaer, deriblant på tvers av sektorer og jobbtyper. Midtbøen (2023) gir eksempler på ulike arenaer og yrker hvor det oppleves generelt lite rasisme

og diskriminering i ansettelsesprosesser, eksempler på dette er sykepleiere og lærere sammenliknet med yrker innen regnskap, forsikring og økonomi. Det nevnes også at det forekommer mindre rasisme og diskriminering i offentlig sektor i forhold til den private sektoren.

Det er store forskjeller i hvordan rasisme utspiller seg, sammenliknet med USA, spesielt når det kommer til utdanning (Midtbøen, 2023). Forskjeller basert på rasisme når det gjelder hvem som fullfører videregående skole har minsket siden 1990-tallet. Midtbøen nevner at barn av innvandrereforeldre er overrepresentert i høyere utdanning og at den økonomiske mobiliteten har ført til at barna står nærmere majoritetsbefolkningen, sammenliknet med foreldrene sine når det gjelder utdanning. Midtbøen argumenterer for at det er de institusjonelle strukturene og politiske systemene i Norge som virker utjevne og på denne måten bidrar til å motvirke rasistiske strukturer og samtidig fremme muligheter for sosial mobilitet blant innvandrere og deres etterkommere.

Kritisk raseteori

Kritisk raseteoretiker Victor F. Caldwell (1996) argumenterer for at loven og rettssystemet i mange tilfeller fungerer som et instrument for å opprettholde eksisterende sosiale og økonomiske maktforhold. Kritisk raseteori utfordrer på denne måten idealet om lovens nøytralitet og objektivitet, og viser til hvordan loven og rettssystemet kan bidra til å legitimere og forsterke raseskillet (Caldwell, 1996). Stine H. Bang Svendsen (2023) forklarer at kritisk raseteori ser rasisme som noe implisitt og underforstått, iboende i våre lover, regler, praksiser, verdier og normer. Rasismen blir opprettholdt og legitimert uten at dette nødvendigvis er formålet, deriblant fordi rasismen ofte ikke anerkjennes i samfunnet og rettssystemet. Der det finnes forskjeller mellom grupper med ulikt opphav så finnes det rasisme, dette er en forutsetning for å vurdere om politikk og praksis har rasistiske tendenser, nettopp det å undersøke hvordan politikken er ulikhetsskapende. Dette skiller seg fra teorier om fargeblindhet som retter fokus mot individuelle tilfeller av urett og rasisme (Svendsen, 2023).

Svendsen (2023) forklarer fargeblindhet som en måte å distansere seg fra rasisme på. Fargeblind rasisme kan eksempelvis komme av at en ikke ønsker at rasisme skal finnes eller at en ikke vil oppfattes som rasist. Fargeblindhet kan forekomme på mange ulike nivåer i samfunnet,

deriblant hos enkeltmennesker, i politikken og i institusjoner. Svendsen beskriver fargeblind rasisme som en fornektelse av rasisme, som innebærer at ulikheter mellom grupper med ulikt opphav i samfunnet bortforklares med andre faktorer enn rasisme (Svendsen, 2023). På den andre siden utfordrer A. Javier Treviño, Michelle A. Harris og Derron Wallace (2008) konseptet om fargeblindhet der de argumenterer for at en slik tilnærming til rasisme verken er effektiv for å forstå eller å løse rasisme. Dette begrunner de med at fargeblindhet ofte unngår å anerkjenne de dypere strukturelle og systemiske årsakene til rasisme. Treviño og kollegaer kritiserer fargeblindhet for å forenkle komplekse raseforhold til et nivå der rase ignoreres som om det ikke har betydning, noe som kan tillate rasistiske strukturer og ideologier å fortsette uforstyrret. Ved å overse rase kan politikk og praksis, som faktisk fremmer og opprettholder ulikhet, fortsette uten motstand eller kritisk vurdering (Treviño et al., 2008).

Kritisk raseteori kan forklares som en akademisk bevegelse innenfor rettsvitenskapen som utfordrer tradisjonelle synspunkter på rase, rasisme, og maktstrukturer i samfunnet, spesielt i Amerika (Caldwell, 1996). Caldwell gjør rede for at bevegelsen oppsto som en respons til liberale og konservative juridiske rettsregler og prinsipper som, ifølge tilhengerne av kritisk raseteori, verken tok for seg eller anerkjente virkeligheten og effektene av raseskille og diskriminering. Kritisk raseteori argumenterer for at rasisme er en dypt rotfestet og konstant del av samfunnet og rettssystemet, framfor et resultat av individuelle fordommer (Caldwell, 1996).

Astri Dankertsen og Tone Gunn Stene Kristiansen (2021) poengterer at diskursen rundt rase har blitt marginalisert i Norge. Dette har ført til en situasjon der rase sjelden diskuteres åpent i akademiske og offentlige debatter. De påpeker at selv om rase som konsept har vært tabu i norsk akademia siden andre verdenskrig, er norskhet eller europeisk identitet ofte fortsatt sterkt assosiert med å være hvit. Dankertsen og Kristiansen argumenterer for at til tross for at kritisk raseteori i hovedsak har blitt utviklet i og for en amerikansk kontekst, så er teorien fortsatt relevant for å forstå de underliggende, likevel betydelige, hierarkiene som eksisterer i det norske samfunnet. De understreker at kritisk raseteori anses som nyttig for å forstå hvordan rasialisering, rasisme og diskriminering fungerer i Norge, til tross for mangelen på åpen rasediskurs (Dankertsen & Kristiansen, 2021).

Kritikk til kritisk raseteori

Treviño et al. (2008) kritiserer kritisk raseteori for dens overdrevne avhengighet av rettssystemet til å håndtere raserelaterte ulikheter, og påpeker at teorien ofte ikke utfordrer de

grunnleggende strukturene i loven som tillater rasistisk diskriminering. De hevder at kritisk raseteori risikerer å legitimere og vedlikeholde de juridiske strukturene den søker å reformere, begrensende dens evne til å tenke på rase utover juridiske rammeverk. Videre påpeker de at kritisk raseteori lider av en mangel på systematisk og sammenhengende struktur og enighet om et grunnleggende teoretisk grunnlag, noe som svekker dens autoritet og pålitelighet og ofte gjør den til en løst sammensatt samling av analytiske verktøy. Paul C. Mocombe (2014) utfordrer også teorien ved å hevde at den skaper en feilaktig forståelse av raseforskjeller ved å kritisere vestlige verdier som frihet og likhet, uten å tilby realistiske alternativer til eksisterende sosiale strukturer. Dette, hevder Mocombe, svekker teoriens effektivitet ved at den ikke adresserer roten til problemene den undersøker, og i stedet tilpasser seg de systemene den kritiserer.

Til tross for mye kritikk er kritisk raseteori likevel en forklaringsmodell som kan bidra til å avdekke hvordan integreringspolitikken kan være med på å opprettholde rasisme og hvordan den kan ha ulikhetsskapende effekter. Ved å se på lovene og politikken som er designet for å fremme integrering, kan denne teorien belyse hvordan slike tiltak paradoksalt nok kan virke ekskluderende eller opprettholde eksisterende maktstrukturer. Kritisk raseteori er med på å utfordre den vanlige oppfatningen av integrering som en nøytral og universelt positiv prosess, og viser hvordan den kan fortrenge eller ignorere innvandrernes faktiske erfaringer og behov.

Kategorisering og rasialisering

Det å forstå andre mennesker først og fremst med utgangspunkt i deres kulturelle bakgrunn og tilhørighet kan gjøre at en ikke ser hvordan dominerende verdier, holdninger og strukturer i samfunnet har betydning for sosiale problemer og menneskers liv og hverdag. (Fernandes & Rugkåsa, 2023, s. 109).

«Vestlige» og «ikke-vestlige» innvandrere, eller «oss» og «dem»?

Anna C. Korteweg (2017) beskriver hvordan innvandrere kan bli markert som en klar og tydelig kategori gjennom politiske og sosiale diskurser. Dette skjer ofte gjennom distinksjonen mellom «oss» og «dem», der innvandrerne betraktes som en gruppe som trenger å bli integrert, framfor å bli anerkjent som allerede integrerte samfunnsmedlemmer. Korteweg kritiserer denne tilnærmingen for å fremme et skille som hindrer faktisk inkludering og sosial tilhørighet, og

understreker hvordan slike kategoriseringer kan opprettholde eksisterende rasisme, ulikheter og fremmedgjøring. Marianne Gullestad (2017) utforsker lignende temaer i en norsk kontekst. Hun diskuterer hvordan ideer om kulturell likhet, samt forestillinger om norskhet kan påvirke hvordan etniske nordmenn oppfatter og samhandler med innvandrere. Gullestad belyser hvordan slike forestillinger kan føre til en betydelig form for ekskludering som likevel kan være vanskelig å fange opp. En ekskludering som innebærer at innvandrere kategoriseres som «de andre», til tross for at de bor i og bidrar til det norske samfunnet (Gullestad, 2017). Dette kan ses i sammenheng med Kortewegs argument om at kategorisering skaper og opprettholder barrierer mellom innvandrere og innfødte, og hindrer dermed en dypere integrering og forståelse på tvers av kulturelle grenser.

Fernandes og Rugkåsa (2023) peker på hvordan «ikke-vestlige» innvandrere fastslås som en spesifikk gruppe med spesifikke og unike behov, i motsetning til «vestlige» innvandrere som ofte anses som mer kulturelt og økonomisk samsvarende med norske standarder. En slik kategorisering fører til at «vestlige» innvandrere ofte nedprioriteres i integreringspolitikken og ekskluderes fra introduksjonsprogrammene grunnet en antakelse om at de trenger mindre tilpasning (Fernandes & Rugkåsa, 2023). Fernandes og Rugkåsa påpeker at «likhetene» mellom norske standarder og «vestlige» innvandrere impliserer at det ikke er behov for integrering, kvalifisering og økonomisk støtte til disse innvandrerne. Med andre ord betyr denne typen kategorisering i integreringspolitikken at «vestlige» innvandrere allerede har de nødvendige ressursene og dermed ikke trenger å integreres.

Til tross for en stadig mer mangfoldig befolkning og økte positive holdninger til innvandrere, assosieres fortsatt det å være norsk med det å være hvit (Dankertsen & Kristiansen, 2021). Stuart Hall argumenterer for to rasismesystemer, biologisk rasisme og kulturell rasisme (Stuart Hall, 2000, referert til i Fernandes & Rugkåsa, 2023). Biologisk rasisme fokuserer på fysiske karakteristikk, som hudfarge, det er et rasismesystem som bruker fysiske trekk til å kategorisere mennesker i ulike raser. Dette er den typen rasisme som historisk sett har blitt brukt til å legitimere og rettferdiggjøre ulik behandling av forskjellige «raser» slik som kolonialismen og slaveriet (Kendi, 2016). Fernandes og Rugkåsa forklarer at kulturell rasisme tar utgangspunkt i kulturelle forskjeller som språk, religion, normer og andre sosiale praksiser for å kategorisere mennesker og grupper fra hverandre. Stuart Hall understreker at til tross for at språk, religion, normer og andre sosiale praksiser tilsynelatende er kulturelle eller sosiale, så blir de likevel ofte behandlet og ansett som om de var naturlige eller biologiske som i biologisk

rasisme. Han argumenterer for at det i praksis sjelden skilles mellom biologiske, etniske og kulturelle tilhørigheter der rasisme forekommer, og at en på dette grunnlaget ikke bør se på rase og etnisitet som to adskilte kategorier, men heller fokusere på hvordan kategoriene fungerer i samfunnet og hvilke effekter og konsekvenser det har (Fernandes & Rugkåsa, 2023).

Astri Dankertsen og Tone Gunn Stene Kristiansen (2021) viser til at rase i Norge erstattes av karakteristikk som etnisitet, kultur, multikulturalitet, muslim, hindu og mer, karakteristikk som impliserer rasialisering. Selv om disse skillene ofte ikke er tydelige, kan fysiske trekk som hudfarge spille en stor rolle for å markere etnisk og rasemessig tilhørighet i Norge. Dette illustrerer hvordan sosiale skiller og forskjeller ofte er underforstått eller ubevisst, men fortsatt eksisterende og virkningsfulle i samfunnet. Fernandes og Rugkåsa (2023) drøfter at hudfarge blir brukt for å skape eller forsterke oppfatninger av etniske og rasebaserte grenser, det vil si at disse grensene blir mer virkelige og anerkjennes i sosiale og kulturelle sammenhenger. Der rase forbindes med biologisk og genetisk opprinnelse, er etnisitet et produkt av menneskelig samhandling og defineres sosialt og kulturelt. Rasialisering og etnifisering beskrives av Fernandes og Rugkåsa som prosesser hvor rasetenkning, enten bevisst eller ubevisst, brukes til å klassifisere individer eller grupper basert på fysiske trekk. Grupper mennesker tildeles på denne måten positive og negative egenskaper, noe som påvirker egen selv oppfatning og hvordan resten av samfunnet oppfatter dem (Fernandes & Rugkåsa, 2023).

Avbildninger av Øst og Vest: Orientalismens Skygge i Sosialt Arbeid

Barzoo Eliassi (2013) beskriver hvordan orientalisme manifesterer seg i sosialt arbeid i Sverige. Orientalisme refererer til en forenklet, tilpasset og stereotypisk fremstilling av «Orientens» som usivilisert, statisk og underlegen, sammenliknet med «Vesten» som anses som dynamisk, moderne og overlegen. Eliassi peker på hvordan denne dikotomien fører til at spesielt muslimske innvandrere ofte blir sett på som en homogen gruppe, hvor deres kulturelle verdier antas å støtte patriarkalsk vold, som æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og liknende. Dette synet plasserer muslimene som et problematisk element i samtlige vestlige land og danner, noe Eliassi kaller, «parallelsamfunn». Disse parallelsamfunnene portretteres som en motpol til «vestlige» verdier som demokrati, kulturell dynamikk og kjønnslikestilling. Eliassi undersøker denne «orientalske» tilnærmingen i en svensk kontekst og argumenterer for at denne fremstillingen av muslimene som et problem fører til at de blir gjenstand for spesifikke sosialpolitikker som ofte forsterker eksisterende stereotyper og bidrar til ytterligere marginalisering og stigmatisering. Ved å insistere på at muslimene trenger å «frigjøres» fra sine

kulturer blir det underliggende budskapet at deres kulturelle praksiser ikke kan komme overens med moderne og «vestlige» verdier. Dette kan videre legitimere diskriminerende praksiser og politikk som ikke bare opprettholder, men også forsterker de sosiale og kulturelle skillelinjene i samfunnet (Eliassi, 2013).

I artikkelen tar Eliassi (2013) for seg bruken av begreper som æresrelatert vold som et sentralt eksempel på hvordan muslimske innvandrere blir fremmedgjort og kategorisert i det svenske samfunnet. Æresrelatert vold blir oppfattet som kollektiv, tradisjonell, kulturell og det finnes en utbredt konsensus om at det kommer fra Midtøsten. Han diskuterer hvordan slike begreper har blitt fremtredende i den offentlige diskursen i Sverige og hvordan dette har påvirket både sosialpolitikken og praksisen innenfor sosialt arbeid. Eliassi peker på hvordan sosialpolitikken i Sverige har utformet tiltak rettet mot eksempelvis unge kvinner med innvandrerbakgrunn fra Midtøsten som trenger inngrep fra svensk sosialt arbeid fordi de står i fare for tvangsekteskap og andre former for kulturell undertrykkelse. Eliassi forklarer hvordan bruken av «æresrelatert vold» som en kategori innen sosialt arbeid ikke bare fører til spesifikke tiltak rettet mot bestemte grupper, men også til en stigmatisering og stereotypisering av muslimske familier som patriarkalske og undertrykkende. Eliassi argumenterer for at denne tilnærmingen fremmer en dikotomi mellom det svenske samfunnet, som moderne og progressivt, og muslimske innvandrere, som tradisjonelle og undertrykkende. Noe som understreker en orientalistisk fantasiforestilling hvor muslimske kvinner trenger «frigjøring» fra sine «undertrykkende» familiære bånd (Eliassi, 2013).

Fernandes og Rugkåsa påpeker også hvordan integreringspolitikken tillegger «ikke-vestlige» innvandrerkvinner stort fokus, dette skjer gjennom en kategorisering av kvinnene som svake, utdannede, uhøflige og undertrykte (Fernandes & Rugkåsa, 2023). Dette gjøres med hensikt om å fremme kjønnslikestilling og integrering gjennom tiltak som for eksempel utelukker barnetillegg, noe som ses som et middel mot et mål om kvinnenenes arbeidsdeltakelse. Individuelle stønader og programmets innhold påvirkes av hvordan staten og myndighetene oppfatter og definerer et problem, noe som avgjør hvordan problemene løses. Oppfatningen her er at det er mangel på likestilling og integrering av kulturelle og religiøse normer blant innvandrere, noe som medfører at internalisering av norske verdier tillegges stor vekt (Fernandes & Rugkåsa, 2023).

Eliassi viser i sin forskning hvordan sosialarbeidere kan ha en tendens til å tillegge muslimske familier bestemte negative egenskaper basert på forhåndsoppfatninger om kjønnsroller og familiehierarkier (Eliassi, 2013, 2015, 2017, referert til i Blomqvist, 2023). Han påpeker at dette inkluderer ofte oppfatninger om at disse familiene er avvikende fra hva som anses som normative, vestlige familieideal. Eliassi illustrerer hvordan kulturelle stereotyper kan påvirke profesjonelle vurderinger innen sosialt arbeid, noe som kan føre til at beslutninger ikke alltid er basert på individuelle behov, men på en bredere kulturell misforståelse eller forutinntatthet.

Natalie Welfens (2023) sitt konsept om kulturell nærhet utdyper denne problemstillingen ytterligere ved å diskutere hvordan flyktninger og innvandrere vurderes basert på deres antatte evne til å «passe inn» i vertslandets kulturelle normer og verdier. Dette konseptet antyder at suksessen til integreringsprosesser ofte vurderes ut fra hvor nært individers kulturelle bakgrunn ligger til majoritetssamfunnets tradisjoner, noe som kan skape utfordringer for fullverdig inkludering og likeverdig behandling, samt konsekvenser for sosialpolitikk (Welfens, 2023).

Welfens (2023) utforsker noe en kan oversette til «lovende offerrolle», nettopp hvordan flyktninger må balansere mellom å vise sårbarhet og assimilasjonsskapasitet. Welfens kritiserer det hun ser som en iboende konflikt i prosesser der flyktninger flytter til et annet land som har samtykket i å ta dem imot, der det legges urimelig vekt på flyktnings tilpasningsevne over deres akutte beskyttelsesbehov. Hun diskuterer hvordan forskjellige aspekter av flyktnings identiteter som kjønn, alder, og etnisk bakgrunn blir tolket i lys av forventninger om økonomisk og kulturell tilpasning. Hun peker på at mens kvinner og barn ofte kan sees på som mer «verdige» med hensyn til sårbarhet, kan de samtidig anses som mindre ønsket fra et økonomisk perspektiv dersom de eksempelvis ikke oppfyller krav til selvstendighet og arbeidsevne. Hun belyser hvordan kulturell tilpasning ikke bare handler om å overholde sosiale normer, men også hvordan mottakerlandets politikk og samfunnsforventninger former de kriteriene som brukes til å bedømme flyktninger. Dette kan skape et paradoks hvor flyktninger blir forventet å bevise sin verdi gjennom både sårbarhet og evne til assimilasjon, et krav som kan være urealistisk og unødvendig belastende (Welfens, 2023).

Diskusjon

Når Kategorier Skaper Barrierer

Hvordan vi oppfatter og definerer samfunnsproblemer, påvirker i stor grad hvilke tiltak og politikk som iverksettes av myndighetene (Fernandes & Rugkåsa, 2023). Marianne Gullestad (2017) understreker samtidig at hvordan vi oppfatter og definerer samfunnsproblemer avgjøres av de kategoriene vi tolker verden gjennom, kategoriene får på denne måten reelle og fysiske konsekvenser. Ofte kan slike kategorier ikke bare være deskriptive, men også normative, og kan dermed bidra til å skape og opprettholde forskjeller og ulikheter mellom ulike grupper. Dette kan resultere i en politikk som ikke bare reflekterer samfunnets behov, men også forsterker eksisterende hierarkier og ulikhet. Gullestad understreker at politikken ikke bare handler om de faktiske tiltakene som gjennomføres, men også om historien, idéene, og forestillingene som ligger til grunn for politikken (Gullestad, 2017). Med andre ord, politikken påvirkes og formes av våre holdninger til integrering, hvordan innvandrere oppfattes og defineres i integreringspolitikken og hvilke kategorier vi bruker til å forstå og adressere utfordringer i integreringspolitikken.

Foreldreveiledning som Speil for Kulturelle Skillelinjer: Rasialisering og Normativitet i Integreringspolitikken

Med utgangspunkt i Fernandes og Rugkåsa (2023) sin tanke om at hvordan vi oppfatter og definerer samfunnsproblemer påvirker hvilke tiltak og politikk som iverksettes for å løse disse problemene, kan en se for seg at foreldreveiledningen i introduksjonsprogrammet bygger på antagelsen om at det nettopp er et behov for foreldreveiledning. Foreldreveiledning, til tross for sine positive mål, kan likevel medføre uønskede, kategoriserende og rasialiserende effekter som blant annet kan forsterke «oss og dem» dikotomien (Eliassi, 2013; Gullestad, 2017; Integreringsforskriften, 2020; Korteweg, 2017; Welfens, 2023). En politikk der det fastslås at innvandrere trenger spesiell veiledning i forbindelse med barneoppdragelse, kan anses som en kategorisering og rasialisering av innvandrere, noe som kan implisere en antakelse om at «sånn

vi gjør det» er fasiten. Dette kan tolkes som en normativ kategorisering der norske metoder og verdier fremstilles som overlegne i forhold til andre kulturelle praksiser. Ved å standardisere hva som anses som god foreldrepraksis basert på en spesifikk kulturell ramme, kan politikken fremme en uønsket idé om kulturell overlegenhet. Det kan argumenteres for at dette har stigmatiserende effekter der innvandrere fremstilles som mangelfulle eller ufullstendige i sin foreldrerolle før de har gjennomgått nødvendig opplæring. Slike tilnærminger kan vedlikeholde og til og med forsterke eksisterende sosiale hierarkier og kulturelle skillelinjer, noe som understreker poenget om at politikk er dypt forankret i de kategoriene og forestillingene som samfunnet har til ulike grupper (Dankertsen & Kristiansen, 2021; Eliassi, 2013; Gullestad, 2017; Korteweg, 2017; Welfens, 2023).

Kritisk raseteori kan bidra til å belyse hvordan rasemessige og etniske kategoriseringer påvirker politiske beslutninger og praksiser, inkludert foreldreveiledning (Caldwell, 1996; Fernandes & Rugkåsa, 2023). Denne teoretiske tilnærmingen fremhever hvordan rasisme kan være innebygd i samfunnsmessige strukturer og normer, og hvordan politikk kan reflektere og forsterke disse strukturene ved å opprettholde et skille mellom majoriteten og minoritetene. I konteksten av introduksjonsprogrammet kan dette bety at foreldreveiledning, selv om den er velmenende, kan tjene til å peke på og forsterke forskjeller mellom «norske» foreldre og innvandrerforeldre, ved å implisere at sistnevnte må læres opp for å oppnå en akseptabel foreldrestandard (Eliassi, 2013). En kan argumentere for at dette kan bidra til en følelse av utenforskap blant innvandrere, noe som kan motvirke det overordnede målet om integrering og sosial inkludering.

Kulturelle Praksiser og Rasialisering: Norske Verdier vs. Fremmede Normer

Handlinger som blant annet tvangsekteskap, æresrelatert vold, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll begrenser individets frihet og identifiseres som alvorlige brudd på menneskerettighetene (Meld. St. 17 (2023-2024)). Handlingene er i strid med grunnleggende norske verdier om individuell frihet og likestilling. Disse praksisene, som ofte knyttes til bestemte etniske grupper, blir fremstilt som fremmede og ikke i tråd med norske normer og verdier (Eliassi, 2013). Å sette opp skiller som dette skaper en dikotomi mellom «oss» og «dem», som driver en fremmedgjøring og dermed en rasialisering av enkelte etniske grupper (Gullestad, 2017). Prosessen med å kategorisere disse praksisene som både kulturelt spesifikke og generelt problematiske kan sees på som en form for rasialisering, dette er fordi den bidrar til å forme en oppfatning av visse etniske grupper som fundamentalt forskjellige bærere av uønskede og problematiske tradisjoner eller i konflikt med det norske samfunnets verdier.

Politiske tiltak som å motarbeide handlinger og kulturelle praksiser som dette inkluderer økt offentlig bevissthet, utdanningstiltak, og støtte til ofrene, samt strengere lovgivning og rettsforfølgelse mot de som utfører disse handlingene (Meld. St. 17 (2023-2024)). Disse tiltakene, selv om de er velmenende og søker å beskytte individer fra skade, kan utilsiktet opprettholde og forsterke en oppfatning av etnisk og kulturell differens (Eliassi, 2013). Ved å bruke lovgivning og offentlig politikk til å adressere disse spesifikke problemene, kan samfunnet ubevisst fremme et narrativ som ser visse kulturer som mindre compatible med moderne og norske verdier. Dette resulterer i en rasialisering av disse gruppene, der de blir sett på som «de andre», ikke fullstendig integrerbare i det norske samfunnet uten betydelig modifikasjon av deres kulturelle praksiser.

Sentralt for forskjellsbehandling i introduksjonsprogrammet er hvordan visse grupper av innvandrere kan erfare forskjellsbehandling basert på deres etniske og kulturelle bakgrunn. Eksempelvis, der innvandrere fra land som anses å være kulturelt og etnisk forskjellige fra Norge pålegges omfattende introduksjonsprogram som inkluderer foreldreveiledning og livsmestringskurs, er lignende krav sjelden pålagt innvandrere fra land som typisk blir omtalt som vestlige, USA og Australia. Denne tilnærmingen kan forstås som en antakelse om at innvandrere fra visse land trenger mer støtte for å tilpasse seg norske normer og verdier. For hvorfor er introduksjonsprogrammet en rett og plikt kun for flyktninger, og ikke pålagt alle innvandrere? Dette skillet kan være et resultat av en dypere, kanskje ubevisst, oppfatning av kulturell nærhet og avstand. Når innvandringspolitikken praktiseres på denne måten, kan den utilsiktet sende et signal om at innvandrere fra «vestlige» land naturligvis vil integreres lettere og mer problemfritt inn i det norske samfunnet, mens de fra «ikke-vestlige» land krever spesifikk integreringspolitikk for å forstå og tilpasse seg (Fernandes & Rugkåsa, 2023).

Kulturelle Skillelinjer

Integreringens Rolle i Forsterking av Sosiale Normer og Verdier

Mennesker handler ofte ut ifra et ønske om å bli oppfattet på en spesifikk måte, vi ønsker å indentifisere oss med enkelte og spesifikke kategorier, på lik linje plasserer vi andre i kategorier som stemmer overens med individuelle og samfunnsmessige forventninger og

antakelser (Fernandes & Rugkåsa, 2023). Derfor kan det forstås som naturlig at mennesker har antakelser og forventninger til atferd, kompetanse og status basert på stereotyper eller fordomsfulle oppfatninger. Eksempler på dette kan være polakken som selvsagt kan det å male og somalieren som er vanskelig å ha med å gjøre (Dyrlid, 2018; Friberg & Elgvin, 2016). Gullestad (2017), samt Fernandes og Rugkåsa (2023) sine tanker omhandlende dikotomien «oss» og «dem» kan illustrere hvordan dominerende sosiale normer og verdier fører til at vi stadig har et ønske om å passe inn i de «riktige» kategoriene, i denne konteksten vertslandets kultur og normer, noe som skaper en underbevisst kategoriseringsprosess. Det skjer en internalisering av dominerende sosiale normer og verdier i et forsøk på å «passe inn» (Fernandes & Rugkåsa, 2023). På denne måten kan kategorisering være med på å skape en ond sirkel der kategorier som domineres av majoritetens normer og verdier forsterkes og opprettholdes, noe som fører til en ytterligere marginalisering av de som ikke passer inn i kategoriene.

Integreringspolitikken speiler dominerende sosiale normer og forventninger (Integreringsforskriften, 2020; Integreringsloven, 2020; Meld. St. 17 (2023-2024)). Vi kan se det i politiske dokumenter som Meldingen til Stortinget «Om integreringspolitikken: Stille krav og stille opp», der det beskrives tiltak som for eksempel tilpasset og målrettet introduksjonsprogram, med hovedmål om rask integrering i arbeidslivet (Meld. St. 17 (2023-2024)). Med god velvilje tilbyr Norge spesifikk opplæring og veiledning etter egne standarder og verdier. Ved å anvende kritisk raseteori kan det derimot argumenteres for at flyktingene indirekte blir instruert om forventet atferd i vertslandet, inkludert normer for kommunikasjon, oppførsel og arbeidsliv. Flyktingene forventes å tilpasse seg samfunnet, dermed å tilpasse seg den dominerende gruppens normer og verdier, noe som ikke direkte gir plass til et kulturelt mangfold som tilsynelatende er ønskelig i stortingsmeldingen Meld. St. 17, «Et mangfold av mennesker med ulik bakgrunn, kompetanse og erfaringer berike samfunnet og kan bidra til innovasjon og verdiskaping.» (Meld. St. 17 (2023-2024)). Å ikke gi mangfoldigheten plass, har en assimilerende effekt på den måten at det ikke legges til rette for mangfold og dermed individuell og kulturell identitetsutvikling (Eliassi, 2013; Gullestad, 2017; Welfens, 2023). Gjennom kritisk raseteori kan det argumenteres for at det legges dermed opp til en integreringspolitikk der den vertslandets kultur og normer vektlegges over utviklingen av et flerkulturelt og mangfoldig samfunn.

Welfens (2023) konsept om kulturell nærhet kaster lys på hvordan subtile forventninger om kulturell likhet mellom innvandrere og det norske samfunnet kan lede til skjevfordeling og urettferdig behandling. Kulturell nærhet kan være med på å illustrere hvordan integreringsprosesser ofte er skjevt innrettet mot de gruppene som allerede deler kulturelle, språklige eller sosiale likhetstrekk med vertslandet, til tross for at dette ikke eksplisitt kommer frem av lovverket (Caldwell, 1996; Welfens, 2023). Disse gruppene anses som lettere å integrere på grunn av deres umiddelbare kompatibilitet med de dominerende kulturelle normene, og derfor kan de oppleve en raskere og mindre komplisert integreringsprosess. Welfens peker på at en slik tilnærming reduserer kulturell forskjellighet til et spørsmål om assimileringsevne, noe som undergraver verdsettingen av de unike perspektivene og bidragene som innvandrere fra mer distinkte kulturelle bakgrunner kan tilby. En integreringsprosess som ikke fremmer mangfold favoriserer ensidig kulturell sammensmelting fremfor en tosidig kulturell integrasjon der både innvandrere og vertslandet lærer og vokser fra hverandre (Welfens, 2023).

Integreringspolitikken Paradoks: Fra Fargeblindhet til Kulturell Assimilasjon

Caldwell (1996) har vært kritisk til hvordan loven og rettssystemet kan opprettholde eksisterende maktstrukturer, ofte under dekke av å være nøytrale. Når det gjelder integreringspolitikk, kan Caldwell hjelpe bidra til å forstå hvordan integreringsloven som tilsynelatende ignorerer rase, egentlig kan opprettholde rasistiske strukturer ved å ikke direkte adressere eller ta stilling til de varierende utfordringene som minoriteter møter. Det er her vi kan se tendenser til fargeblindhet, som i denne konteksten innebærer at farge og rase ikke anerkjennes som en påvirkningsfaktor på ulikheter i samfunnet (Svendsen, 2023; Treviño et al., 2008). Fargeblindhet her kan ha konsekvenser for politikktutforming og dermed fremme uønskede rasistiske og ulikhetsskapende effekter. Integreringsloven som ikke tar hensyn til spesifikke kulturelle eller språklige barrierer som minoriteter står overfor kan fremstå som inkluderende, men likevel hindre disse gruppene innvandrere i å oppnå full deltakelse og aksept i samfunnet. Dette kommer frem i Stortingsmeldingen Meld. St. 17 (2023-2024) som bruker mye plass på å utdype de ulike utfordringene i integreringspolitikken knyttet til spesifikke grupper med innvandrere. Det kan argumenteres at det virker mot sin hensikt å frastå fra å inkludere dette i integreringsloven også.

Dankertsen og Kristiansen (2021) påpeker at rase sjelden blir diskutert åpent i Norge, noe som kan bidra til at diskriminering og rasebaserte spenninger ikke blir tilstrekkelig adressert. Dette

er relevant for integreringspolitikken ved at det oppfordrer til en refleksjon over hvordan politikk ofte fremmer en ensidig tilpasning til majoritetens normer. Ved å anerkjenne og aktivt diskutere rase og etnisitet i utformingen av integreringspolitikk, kan vi sikre at politikken bedre reflekterer og responderer på det faktiske mangfoldet av erfaringer og behov blant innvandrere, fremfor å marginalisere de gjennom forsøk på assimilasjon. Eliassi (2013) sin illustrasjon på hvordan stereotypiske og forenklete oppfatninger av «orientalske» kulturer preger hvordan innvandrere behandles, spesielt i sosiale tjenester. I integreringspolitikken kan dette ses i hvordan programmer som foreldreveiledning kan munne ut i antakelser om at innvandrere trenger veiledning for å forstå og tilpasse seg foreldreskap som tilsvarer norske foreldre, noe som implisitt kan stigmatisere disse kulturene som dårligere, underordnede og mindre kapable til å ta vare på egne barn. Ved å utfordre og revidere slike programmer for å anerkjenne og verdsette kulturell mangfoldighet, kan integreringspolitikken fremme ekte inkludering fremfor ensidig assimilasjon (Eliassi, 2013; Welfens, 2023). Gullestad (2017) fokuserer på hvordan kategorisering kan opprettholde forskjeller og ulikheter. I sammenheng med integreringspolitikken kan dette hjelpe oss å forstå hvordan politikken ofte kategoriserer innvandrere på måter som kan ekskludere dem fra å fullt ut delta i samfunnet. For eksempel kan kategoriseringen av innvandrere som enten integrert eller ikke-integrert basert på deres evne til å tilpasse seg norske normer skape barrierer som hindrer dem i å uttrykke og bevare sin egen kulturelle identitet i et håp og ønske om å passe inn i vertslandets kultur (Fernandes & Rugkåsa, 2023; Welfens, 2023).

Disse observasjonene illustrerer noe som kan forstås som et paradoks i norsk integreringspolitikk. På den ene siden formuleres politikken med en intensjon om å fremme inkludering og likestilling (Meld. St. 17 (2023-2024)). På den andre siden, som nevnt over resulterer den ofte i det stikk motsatte, nettopp en forsterkning av eksklusjon og sosial ulikhet. En kan se for seg at dette skyldes at integreringspolitikken er bygget rundt et sett av antakelser som ikke nødvendigvis reflekterer den komplekse virkeligheten av et multikulturelt samfunn (Eliassi, 2013; Gullestad, 2017; Korteweg, 2017; Welfens, 2023). Ved å insistere på assimilasjon i stedet for å anerkjenne og verdsette kulturell mangfoldighet, risikerer politikken å fremme en ensretting der minoritetskulturer oppfattes som mindreverdige eller problematiske. Slik integreringskulturen har blitt undersøkt her kan en argumentere for at den har tendenser til en paternalistisk tilnærming som ser mangfold som et problem som må «løses», slik nettopp Eliassi (2013) påpeker i artikkelen sin.

Den Skjulte Konsekvensen av Rasemessig Kategorisering i Integreringspolitikken

Kritisk raseteori i samspill med Elgvin (2021) og (Midtbøen, 2023) sine tanker om strukturell rasisme, tilbyr innsikt i hvordan rasemessige og etniske skillelinjer vedlikeholdes og legitimeres gjennom tilsynelatende nøytrale politiske og sosiale strukturer i Norge. Dette understreker at selv om direkte rasistiske praksiser kan være mindre synlige i det norske samfunnet, kan strukturell rasisme fortsatt manifestere seg på subtile måter som påvirker hvordan integreringspolitikken utformes og gjennomføres. Som nevnt kan politikk som er designet for å støtte integrering fungere på måter som ubevisst motvirker den.

Det har tidligere blitt diskutert hvordan integreringsloven består av underforståtte antakelser om at «ikke-vestlige» innvandrere har større behov for integreringstiltak sammenliknet med «vestlige» innvandrere. Dette er et eksempel på kategorisering der loven og integreringspolitikken grupperer individer basert på geografisk og kulturell bakgrunn, noe som skaper en dikotomi mellom de som trenger integrering, oftest «ikke-vestlige» innvandrere, og de som ikke trenger det, «vestlige» innvandrere. Dette kommer til syne i diskusjonen rundt integreringspolitikken som skaper forskjeller med utgangspunkt i tilpasningsevne og på den måten forsterker et skille som bærer preg av rasialisering, kategorisering og strukturell rasisme (Elgvin, 2021; Fernandes & Rugkåsa, 2023; Midtbøen, 2023). Kritisk raseteori belyser her hvordan disse skjevhetene ikke bare er tilfeldige eller isolerte, men del av et større systematisk mønster som opprettholder og forsterker eksisterende maktstrukturer (Elgvin, 2021).

Rasialisering oppstår, som nevnt tidligere, når integreringspolitikken behandler «ikke-vestlige» innvandrere som en homogen gruppe som trenger pålagt og obligatorisk opplæring i språk og samfunnsnormer. Dette kan ses i hvordan politikken utformes og praktiseres, der det er en underliggende antakelse om at disse gruppene er en motpol til den norske kulturen (Welfens, 2023). Kritisk raseteori peker på at slik praksis ikke bare skiller grupper basert på etnisk og kulturell tilhørighet, men også aktivt opprettholder strukturelle barrierer som hindrer reell likestilling og integrering (Elgvin, 2021; Eliassi, 2013; Midtbøen, 2023).

Konklusjon

Denne oppgaven har utforsket hvordan kritisk raseteori kan anvendes til å avdekke og forstå de ulikhetene som manifesterer seg blant innvandrergupper i norsk integreringspolitikk. Ved å ta i bruk et kritisk raseteoretisk perspektiv har vi kunnet identifisere og undersøke hvordan selvvelintendert politikk utilsikt kan opprettholde og forsterke raseskillelinjer og sosiale ulikheter. Integreringspolitikkenes mål om å fremme inkludering og likeverd har vist seg å være utfordrende i lys av kritisk raseteori og strukturell rasisme. Integreringspolitikken gjennom linser av kritisk raseteori illustrerer hvordan politikken består av et sett med antakelser som kan føre med seg uønskede og ulikhetsskapende effekter. Oppgaven har vist at ved å insistere på at innvandrere skal tilpasse seg vertslandets kultur og normer, risikerer politikken å favorisere en ensidig kulturell dynamikk som betrakter majoritetens levesett som standarden alle bør strebe etter. Denne tilnærmingen står i kontrast til et ideal om et multikulturelt samfunn hvor ulike kulturer ikke bare tolereres, men verdsettes og anerkjennes som likeverdige.

Gjennom diskusjonen har det blitt illustrert hvordan kategorisering og rasialisering spiller en sentral rolle i hvordan integreringspolitikken utformes og gjennomføres. Disse mekanismene, som ofte er dypt forankret i politikkenes strukturer, fungerer som barrierer for fullverdig integrasjon og sosial inkludering. Ved å merke innvandrere med stempel som «integrert» eller «ikke-integrert» basert på hvor godt de tilpasser seg visse normative standarder, skaper politikken en inndeling som kan føre til marginalisering og ekskludering.

Videre har oppgaven belyst hvordan stereotype oppfatninger og forenklete bilder av «de andre» kan påvirke hvordan innvandrere blir møtt i sosiale tjenester og i samfunnet for øvrig. Et eksempel på dette har vært kurs i foreldreveiledning, som kan bære preg av antakelser om at innvandrere trenger veiledning for å forstå hvordan en egentlig er en god forelder.

Kritisk raseteori tilbyr et viktig verktøy for å påpeke og forstå ulikheter blant innvandrergupper i norsk integreringspolitikk ved å kaste lys over de underliggende strukturene og antakelsene som former politikken. Ved å fokusere på hvordan rase og etnisitet er innvevd i lovgivning og

praksiser, demonstrerer kritisk raseteori hvordan tilsynelatende nøytrale politiske tiltak kan ha skjevfordelende effekter som favoriserer noen grupper over andre. Teorien utfordrer den ofte usynlige normativiteten av etnisk norskhet som den ideelle standard, og avslører hvordan integreringspolitikken, både bevisst og ubevisst, kan fremme assimilasjon framfor reell integrering. Dette perspektivet bidrar til å identifisere og problematisere måter hvor politikken understøtter eksisterende maktstrukturer og skaper barrierer for innvandrere som ikke passer inn i vertslandets kultur. Dermed gir kritisk raseteori oss ikke bare et språk for å artikulere usynlige former for diskriminering, men tilbyr også en undersøkende ramme for å foreslå og iverksette mer rettferdige og inkluderende politiske løsninger.

Referanseliste

- Bjartnes, Kristine Sommerset & Sørensen, Siri Øyslebø. (2019). Likestillingsproblemer i integreringspolitikken. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 43(3), 198-212.
<https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2019-03-05>
- Bjånesøy, Lise & Bye, Hege H. (2023). Norwegian citizens' responses to influxes of asylum seekers: comparing across two refugee crises. *Social Influence*, 18(1), 1-15. <https://doi.org/10.1080/15534510.2023.2242619>
- Blomqvist, Tony Mickelsson. (2023). Don't Mind the Hypocrisy: a Commentary on Differentiated Treatment in Refugee Reception. *Socialinè Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 26, 8-15. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.51>
- Caldwell, Victor F. (1996). Critical Race Theory: The Key Writings That Formed the Movement. *Columbia Law Review*, 96(5). <https://doi.org/10.2307/1123408>
- Coninck, David De. (2023). The Refugee Paradox During Wartime in Europe: How Ukrainian and Afghan Refugees are (not) Alike. *International Migration Review*, 57(2), 578-586. <https://doi.org/10.1177/01979183221116874>
- Dankertsen, Astri & Kristiansen, Tone Gunn Stene. (2021). "Whiteness Isn't about Skin Color." Challenges to Analyzing Racial Practices in a Norwegian Context. *Societies (Basel, Switzerland)*, 11(2), 46. <https://doi.org/10.3390/soc11020046>
- Dyrlid, Linda Marie. (2018). «Polakken kan»: Narrativer om polske migrantere arbeid og tilhørighet i Norge. <https://doi.org/https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2018-03-04-03>
- Elgvin, Olav. (2021). Strukturell rasisme i Norge: en funksjonalistisk tilnærming til rasisme uten rasister. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(1), 99-105.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-08>
- Eliassi, Barzoo. (2013). Orientalist Social Work: Cultural Otherization of Muslim Immigrants in Sweden. *Critical Social Work*, 14, 33-47.
- Fernandes, Ariana Guilherme & Rugkåsa, Marianne. (2023). *Antirasistisk sosialt arbeid*. Gyldendal. <https://allvit.no/bok/9788205564640-antirasistisk-sosialt-arbeid-ariana-guilherme-fernandes-marianne-rugkasa-9788205564633>

- Friberg, Jon Horgen & Elgvin, Olav. (2016). Når velferdsstaten bryter tilliten ned: Somaliske innvandrere i møte med NAV. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 57(3), 257-284. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2016-03-02>
- Gullestad, Marianne. (2017). *Det norske sett med nye øyne* Universitetsforlaget.
- Integreringsforskriften. (2020). *Forskrift til integreringsloven* (FOR-2020-12-15-2912). Arbeids- og inkluderingsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/SF/forskrift/2020-12-15-2912>
- Integreringsloven. (2020). *Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid* (LOV-2020-11-06-127). Arbeids- og inkluderingsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/NL/lov/2020-11-06-127>
- Kendi, Ibram X. (2016). *Stamped from the beginning: the definitive history of racist ideas in America*. Nation Books.
- Korteweg, Anna C. (2017). The failures of 'immigrant integration': The gendered racialized production of non-belonging. *Migration Studies*, 5(3), 428-444. <https://doi.org/10.1093/migration/mnx025>
- Meld. St. 17 (2023-2024). *Om integreringspolitikken: Stille krav og stille opp*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-17-20232024/id3030469/>
- Midtbøen, Arnfinn H. (2015). Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet. *Ethnic discrimination in the labour market*, 56(1), 4-30. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2015-01-01>
- Midtbøen, Arnfinn H. (2023). Rasisme på norsk: Begreper og realiteter. I C. A. Døving (Red.), *Rasisme - Fenomenet, forskningen, erfaringene* (s. 25-43). Universitetsforlaget.
- Mocombe, Paul C. (2014). Against critical race theory. *Ethnic Studies Review*, 37(1), 83-106. https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/openurl?sid=google&auinit=PC&aulast=Mocombe&atitle=Against%20critical%20race%20theory&id=doi:10.1525%2Fesr.2017.37_38.1.83&vid=NTNU_UB&institution=NTNU_UB&url_ctx_val=&url_ctx_fmt=null&isServicesPage=true
- Parveen, Sumbul. (2020). Norwegian Asylum Policy and Response to the 2015 Refugee Crisis. *International Studies*, 57(4), 391-406. <https://doi.org/10.1177/0020881720965050>

- Prop.89 L (2019–2020). *Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (integreringsloven)*. Kunnskapsdepartementet.
<https://lovdata.no/pro/PROP/forarbeid/prop-89-l-201920>
- Skjelbostad, Eivor Vold & Hernes, Vilde. (2021). Strekk i laget for den ‘nordiske modellen’? *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 37(3), 139-156.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2021-03-01>
- Svendsen, Stine H. Bang. (2023). Hva er kritisk raseteori - og kan det brukes til å belyse rasisme i Norge? I C. A. Døving (Red.), *Rasisme - Fenomenet, forskningen, erfaringene* (s. 42-54). Universitetsforlaget.
- Treviño, A. Javier, Harris, Michelle A. & Wallace, Derron. (2008). What's so critical about critical race theory? *Contemporary Justice Review*, 11(1), 7-10.
<https://doi.org/10.1080/10282580701850330>
- Welfens, Natalie. (2023). ‘Promising victimhood’: contrasting deservingness requirements in refugee resettlement. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(5), 1103-1124. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2117686>
- Wohlin, Claes. (2014). *Guidelines for snowballing in systematic literature studies and a replication in software engineering*. Proceedings of the 18th International Conference on Evaluation and Assessment in Software Engineering, London, England, United Kingdom. <https://doi.org/10.1145/2601248.2601268>

